PSYCHOLOGIE OSOBNOSTI

Osnova kapitoly

Po prostudování této kapitoly poznáte:

- **přehled teorií o vzniku a vývoji osobnosti**
- **skladbu osobnosti**
- **duševní poruchy osobnosti**

Přehled hlavních teorií osobnosti

OSOBNOST

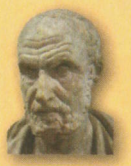

Hippokrates

Hippokrates (460 př. n. l. až 377 př. n. l.). Vzdělaný muž, pocházející z lékařské rodiny. Význačný antický lékař, který je považován za zakladatele vědecké medicíny (jako první se distancoval od šarlatánské léčby). Je autorem mnoha vědeckých spisů (některé se nacházejí v Alexandrijské lékařské knihovně). Právě **Hippokratovi** je přisuzováno zavedení pojmu **lékařské tajemství**, které je zakotveno i v tzv. **Hippokratově přísaze**.

Pojem **osobnost** je používán v mnoha významech – například ve zjednodušené podobě jako označení úspěšného člověka působícího v kultuře, politice, historii...

Jiný význam má v právní vědě nebo sociologii. O někom se můžete dočíst, že je mimořádnou osobností, o jiném slyšíte, že je osobností rozpolcenou, tragickou nebo nedoceněnou.

Do psychologie byl pojem osobnosti zaveden až na začátku 20. století, v době, kdy se duševní život člověka jako celek stal předmětem odborného studia. Vědce a lékaře začalo zajímat, jak je to s vnitřním uspořádáním duševního života člověka. V jistém smyslu pojem „osobnost" nahradil v psychologii pojem „duše", který byl jako nevědecký opuštěn.

V uplynulých sto letech navrhovali psychologové mnoho definic osobnosti, které se od sebe velmi liší. **Hippokrates** definoval čtyři typy osobnosti: **sangvinický, cholerický, melancholický, flegmatický.**

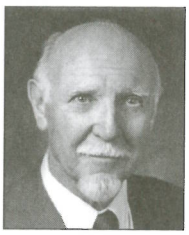

Raymond B. Cattell

Americký psycholog **Floyd Henry Allport** (1890–1978) zdůrazňoval, že ***„osobnost je něco a něco také dělá"***. Je rovněž zastáncem teorie, že osobnost člověka se postupně přizpůsobuje společenským normám.

Naopak americký psychiatr a psycholog **Harry Sullivan** (1892–1949) pokládal osobnost za pouhý *„vzorec opakovaně se vyskytujících interpersonálních situací"* a **Raymond Bernard Cattell** (1905–1998) ji pokládal za tu stránku jedince, která umožňuje předvídat chování.

Freudova teorie osobnosti

Podle **Sigmunda Freuda** je osobnost uzavřeným systémem. **Libido**, duševní (psychická) energie, se musí uplatňovat v rámci hranic tohoto systému. **Freud** vymezil tři subsystémy, řízené vzájemně rozpornými principy a cíli, které v osobnosti existují spolu a jsou mezi sebou v neustálém protikladu. Jsou to: **Id, Ego** a **Superego**.

Id

Tento subsystém osobnosti je *„temnou a nepřístupnou částí osobnosti, chaosem a kotlem plným kypících vznětů"*.

Z hlubin nevědomí se **Id** domáhá okamžitého uspokojení svých tužeb. Je „iracionální, řídí se principem slasti a nestará se o potřeby druhých lidí". Jako příklad **ryzího Id** Freud uvádí kojence – dítě raného věku, které touží po krmení, ale žádná potrava nepřichází. Dítě si tedy představuje slast přijímání potravy na základě dřívější zkušenosti. Freud věřil, že u dospělých lze obdobný úkaz najít v nočním snění. Ve Fredově pojetí ***„síly, které podle našeho předpokladu existují za napětími vzbuzovanými potřebami Id"***, jsou nazývány **pudy**.

Ego

Ego se řídí principem reality, převádí požadavky **Id** do praktického naplňování potřeb tak, že stanovuje povahu a vhodnou dobu uplatnění těchto požadavků.

Ego je racionální, působí na vědomé úrovni, zvažuje činy a jejich následky a ukládá je do předvědomí. Pokud si člověk může zpětně dobře vybavit zapomenuté události a osobní zážitky, pak je podle Freuda dobře rozvinuté **Ego** známkou zdravé osobnosti.

WIKIPEDIE:
Raymond B. Cattell: http://en.wikipedia.org/wiki/Raymond_Cattell
Floyd Henry Allport: http://en.wikipedia.org/wiki/Floyd_Henry_Allport

Superego

Poslední ze subsystému osobnosti – **Superego** – obsahuje omezení a zákazy ukládané dítěti v raném a mladém věku rodiči a dalšími pro ně významnými dospělými a také chválu za „dobré" chování. Zatímco **Id** požaduje plnou a okamžitou slast, reakcí **Superega** je *„nesmím si dovolit žádnou slast, musím dosáhnout dokonalosti"*.

Podle Freuda lidé, u nichž se **Superego** přiměřeně nerozvinulo, se často cítí nevinní i při mravních přestupcích a často se chovají asociálně. Lidé se silným **Superego** jsou perfekcionalisté, kteří pak trpí „mravní úzkostí".

Freud vnímal osobnost jako jednotnou identitu Id, Ega i Superega, které jsou těsně propojeny.

Zajímavé jsou Freudovy studie o významu snů, které nazývá „strážci spánku". Tvrdil, že sny ***„podávají jasný vhled do nevědomých přání osoby a jsou ve skutečnosti splněním nevědomých přání"***.

Další teorie osobnosti

Carl Gustav Jung (coby zakladatel školy analytické psychologie) nepovažoval sexuální pud za hlavní, určující činitel lidského života. Ego pokládal spíše za aktivní než reaktivní. Pojímal osobnost jako samostatnou soustavu, kladl důraz na minulost jedince a zahrnoval do ní i živočišné a lidské historické předky.

Jung pokládal za zralou, dobře přizpůsobenou osobu toho člověka, který dosáhl vysokého stupně sebeuskutečnění.

Podle Junga vytvářejí osobnost čtyři subsystémy:

1. **kolektivní vědomí**
2. **osobní nevědomí**
3. **vědomé Já (Ego)**
4. **bytostné Já** (které spojuje vědomí s nevědomím)

Během svého života Jung svými názory výrazně ovlivnil nejen psychologickou vědu, ale i oblast literatury a umění; v pozdější době jeho vliv slábl. Mnohé Jungovy teorie osobnosti nepřežily, jeho typologie se však stále užívá.

Jung také rozlišoval mezi postoji **introverze** (zaměření jedince na intrapsychický svět) a **extraverze** (zaměření na své okolí).

S Freudem také několik let spolupracoval **Alfred Adler**. Víme již, že to byl představitel **individuální psychologie**. Nikdy se však nepokládal za Freudova žáka a nikdy nepodstoupil psychoanalýzu.

Podle Adlera *„usiluje každý člověk o překonání pocitů méněcennosti zakotvených v dětství a o dosažení nadřazenosti"*. Pokládal například pořadí narození sourozenců v rodině za ukazatel jejich budoucích postojů a vzorců chování.

Dobře přizpůsobená osobnost se utváří v dětství, hlavní úlohu při kladení sociální vztažnosti dítěte hraje matka. Pojem **individuálního životního stylu** je v Adlerově teorii ústřední, zahrnuje znaky, rysy a způsoby chování, za důležité považuje rodinné prostředí, které ovlivňuje individuální životní styl jedince.

Ego a egoismus

ZAJÍMAVOST

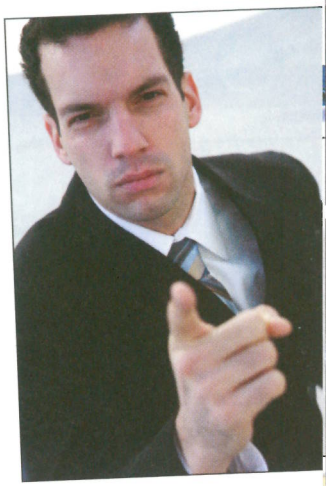

Pojem **egoismus** vznikl koncem 18. století a rozšířil se především díky výkladu německých filozofů **Kanta, Schopenhauera** a **Nietzscheho**.

Podle **Schopenhauera** charakterizuje egoismus jednoznačná zásada ***„všechno pro mne a nic pro druhé"*** a to, že jej rovněž nic neomezuje. Egoismus je dle něj hybnou silou zvířecího i lidského počínání a v protikladu vůči němu stojí **morálka**. Ta se snaží prosazovat tzv. **altruismus**, což je naopak komplex postojů a jednání, jež mají sledovat prospěch druhého člověka.

Nietzsche ve svém výkladu pojmu egoismus tvrdí, že ***„vznešené duše mají nárok na to, aby se jim jiní obětovali"***, čehož bohužel zneužili Hitler a nacisté ve své ideologii.

V současnosti je egoismus synonymem pro **sobectví**, ovšem v méně hanlivém významu. Člověk-egoista sleduje primárně své cíle, při jejich dosahování se neohlíží na své okolí a nepřipouští si neúspěch. Zjednodušeně řečeno ***„často si jde za svým i přes mrtvoly..."***. Pokud egoisté zastávají vedoucí funkce, jsou většinou autoritativními řídícími pracovníky, nepřipouštějícími diskusi a zpochybňování svého názoru. Dlužno říci, že pracovní kolektivy tohoto vedoucího dosahují výsledků, ovšem často na úkor dobrého pracovního klimatu.

Extravertně založeného člověka poznáte i podle sebevědomého postoje, nebojí se nápadného oblečení, vyhledává společnost, „srší" energií... Introvert je jeho pravým opakem – vyznačuje se plachostí, nikdy nebude „bavičem" společnosti, nerad komunikuje na veřejnosti, před kolektivní činností dá raději přednost klidu a soukromí.

Na Adlerově teorii staví **interpersonální teorie**, kterou vytvořili **Karen Horneyová** a **Harry Stack Sullivan**. Horneyová stanovila teoretický rámec pro to, jak pomoci dětem v překonávání základní úzkosti, a dospělým v překonávání jejich neurotických potřeb. Také Sullivan tvrdí, že interpersonální vztahy mají svůj počátek v dětství a trvají po celý život člověka.

Harry S. Sullivan

Karen Horneyová

POJEM

▸ TRANSCENDENCE

Pojem **transcendence** představuje vzájemné přesahování smyslových i rozumových možností a skutečností.

Další z psychologů – **Erich Fromm** – definuje osobnost jako *„celek zděděných a získaných vlastností, které jsou pro jedince příznačné a činí jednotlivce jedinečným"*.

Fromm rozlišuje dvě složky osobnosti – **temperament** a **charakter**.

Počítá také s **pěti hlavními potřebami** každé lidské bytosti: **potřebou vztažnosti, transcendence, zakořeněnosti, identity** a **orientačního rámce**.

Fromm tedy říká *„že právě takový člověk je schopen důvěrného vztahu k druhé osobě, aniž by ztrácel identitu. Síla, která podporuje vztažnost, a přitom uchová identitu, je zralá láska"*.

Původem německý psycholog **Erik H. Erikson** navrhl a později dodatečně vyjasnil strukturu vývoje osobnosti v osmi stadiích. Každé stadium je popsáno v podobě psychické krize, která obsahuje dva konfliktní póly. Další vývoj osobnosti dle něj nastává jen tehdy, když je konflikt vyřešen.

Behaviorismus se obvykle vymezuje jako myšlenkový směr, který za jediný oprávněný předmět zájmu psychologie uznává pozorovatelné chování „živých organismů". Osobnost nemá v behaviorálním pojetí reálnou existenci a nepokládá se za zdroj lidského chování. Je to pouze pojem vyvozený z vnějšího pozorovatelného a měřitelného chování.

Nejvýznačnější představitelé behaviorismu

ZAJÍMAVOST

Mezi význačné představitele **behaviorismu** je řazen i ruský psycholog, fyziolog a lékař **Ivan Petrovič Pavlov**. Proslul publikací svých poznatků o trávícím ústrojí a s ním spojenými **reflexy**. Jistě si vybavíte jeho známé pokusy s laboratorními psy, kdy jim bylo při podávání stravy rozsvěceno světlo. Po jisté době si psi vytvořili na tuto kombinaci **podmíněný reflex**, k jehož vyvolání stačilo pouze rozsvítit (a nepodat potravu). Reflex spustil činnost slinných žláz a tvorbu slin...

Za své výzkumy v oblasti medicíny a fyziologie byla Pavlovovi udělena v roce 1904 **Nobelova cena**. Na obrázku vpravo vidíte Ivana Petroviče při pozorování reakcí psa a čelní stranu plakety jemu udělené Nobelovy ceny.

Dalšími představiteli behaviorismu jsou například americký psycholog **Clark L. Hull** (1884–1952), který rozpracoval základy teorie postojů a hypnózy. Jeho poznatků dále využili a rozpracovali je jeho následovníci – **John Dollard** a **Niel Elgar Miller**.

Rysová a faktorová teorie se vyznačuje úsilím o zkoumání osobnosti pomocí popisu a analýzy vlastností lidského chování. **Raymond B. Cattell** dospěl k empiricky podložené analýze složek osobnosti postupem známým jako **faktorová analýza**. Přistupuje k osobnosti popisně, základními prvky osobnosti jsou **rysy**, tj. vlastnosti vyvozené z pozorovatelného chování příznačného pro danou osobu. Cattell chápe *„vývoj osobnosti jako výsledek učení a zrání, ovlivňovaný prostředím"*.

Za jednoho z nejoriginálnějších psychologů je považován německo-americký psycholog **Kurt Lewin** (1890–1947), jehož teorie představuje osobnost jako *„dynamickou soustavu v silovém poli"*. Kreslí mapu životního prostoru jedince a názorně zpodobňuje síly, které v tomto prostoru působí.

Kurt Lewin

Lewin byl vůdčí postavou tzv. **gestaltpsychologie**. Podle Lewina totiž **obraz světa** (*Gestalt*) nevzniká syntézou prvků, ale naráz. Obraz se vytváří v daný okamžik (kdy minulá zkušenost nehraje roli), vzniká tedy cestou náhlého vhledu.

WIKIPEDIE:
Karen Horneyová: http://cs.wikipedia.org/wiki/Karen_Horneyová
Harry Stack Sullivan: http://cs.wikipedia.org/wiki/Harry_Stack_Sullivan

Gordon W. Allport (1897–1967) navrhl eklektickou teorii, podle níž je eklekticismus *„systém, který hledá řešení základních problémů tím, že si vybírá a sjednocuje to, co pokládá za pravdivé, z více odlišných přístupů k psychologické vědě"*.

Allportovi jde především o poznání lidského chování a o úctu k jedinci, soustředí se na jedinečnost každého člověka. Je považován za zakladatele **humanistické psychologie**. Stejně jako Fromm i Allport rozlišuje dvě stránky osobnosti: **temperament** a **charakter**.

Jako opozice vůči psychoanalýze a behaviorismu vznikly další dva směry – **fenomenologie** a **existencialismus**.

Existencialismus má své počátky v 1. pol. 19. století. Zakladatelem byl dánský filozof, psycholog a náboženský myslitel **Søren A. Kierkegaard [kirgegór]** (1813–1855), podle nějž *„má každý jedinec právo svobodně si zvolit svou pravdu na subjektivním základě víry, nikoli na základě autority náboženské instituce"*. Současný existencialismus je ve vztahu k náboženské víře neutrální. Existencialismus odmítá dřívější filozofické kategorie podstaty (co je) a existence (že to je). Soustřeďuje se výhradně na existenci, která je pro člověka jedinou realitou.

Fenomenologie pohlíží na osobnost ze *„vztažného rámce vnímání"*, snaží se porozumět jejímu chování z hlediska chovající se osoby, ne z hlediska vnějšího pozorování či měření. Toho lze nejlépe docílit zkoumáním vjemového (či jevového) pole jedince. Vjemové pole je svou povahou subjektivní a některé vjemy mohou být nepřesné. Přesto se člověku, kterého vedou k činům, jeví jako reálné a přesvědčivé.

Za zakladatele fenomenologie jako filozofického směru je považován **Edmund Husserl**. Jedním z hlavních témat Husserlova myšlení byla problematika poznání, u níž Husserl navázal na učení **Immanuela Kanta**. Podle něj je sice poznání vázáno na psychologické procesy, není s nimi však totožné.

Fenomenologickému modelu se velice blíží výklad struktury osobnosti podle **teorie „Já"**, kterou vyložil **Carl Rogers** (1902–1987). Centrem této teorie je pojem **„Já"** (*self*), zdůrazňující jednotu a jedinečnost každého člověka. Rogersovi záleží především na ochraně lidské individuality v humanistických tradicích.

Z fenomenologie a teorie „já" vychází i **holistická teorie**.

Podle německého neurologa a psychiatra **Kurta Goldsteina** (1878–1965) je *„osobnost jednotnou a integrovanou entitou, nikoli jako souhrn jednotlivých částí"*. Silný důraz klade na význam sociálních prvků pro zdravou strukturu a zdravý vývoj osobnosti.

Kurt Goldstein

Kurt Goldstein také zásadně rozlišil mezi **konkrétním a abstraktním chováním**:

- **konkrétní** – reakce organismu na „vše, co vnímá"
- **abstraktní** – „aktivní orientace jedince v situaci"

Goldstein je považován za zakladatele a průkopníka **moderní neuropsychologie**.

Teorií osobnosti se zabýval také americký psycholog **Abraham Maslow** (1908–1970), jeden ze zakladatelů **humanistického proudu v psychologii**.

ZAJÍMAVOST

Kierkegaardova tvorba

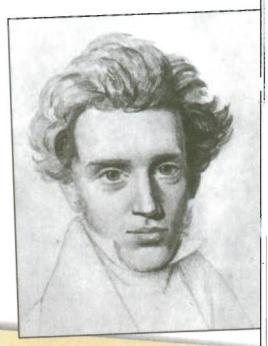

Zakladatel existencialismu **Søren Aabye Kierkegaard** jako teolog velmi kritizoval stav **Dánské národní církve,** v jakém byla v polovině 19. století, zejména její duchovní prázdnotu, kvůli které ztrácela přirozenou autoritu.
Mnoho svých děl napsal **Kierkegaard** pod pseudonymy. Inspirován Sokratem vytváří konstrukci pseudonymních postav, které spolu vedou složitý dialog. Dokonce i on sám (v podobě postavy v díle) často zasahuje do této diskuse.
Kierkegaardovo dílo daleko přesahuje hranice filosofie, psychologie, literatury a teologie a jeho poznatky mají významný vliv na současné odborné myšlení v těchto oblastech.

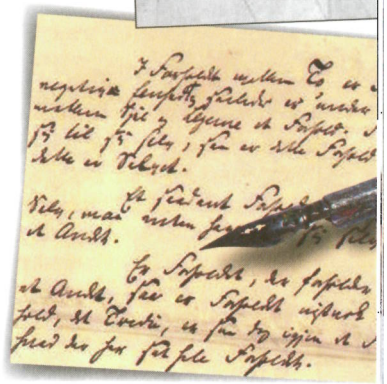

Jedním z nejznámějších děl **Kierkegaarda** je *Nemoc k smrti*. Bylo napsáno roku 1849, ovšem pod pseudonymem **Anti-Climacus**. Zabývá se zoufalstvím, které je následně srovnáváno s hříchem.
Dle **Kierkegaarda** je zoufalství vlastně hříchem, neboť skrze víru v Ježíše (nikoliv prostřednictvím náboženských institucí) bylo lidstvu zvěstováno, že vlastním úsilím lze toto zoufalství přemoci. Proto je hříchem nedbat tohoto poselství, ať již ze vzdoru, či vlastní slabosti.
Na obrázku vidíte část **Kierkegaardova** rukopisu *Nemoc k smrti*.

OSOBNOST

Edmund Husserl

Edmund Husserl (1859–1938) byl německý filozof moravského původu – narodil se v Prostějově v rodině židovského obchodníka. Maturitní zkoušku složil na německém gymnáziu v Olomouci, poté studoval matematiku, fyziku a filozofii (v Lipsku, Berlíně, a nakonec ve Vídni).

POJEM

► FENOMÉN

Značí jev, a to bez rozlišení, zda se jedná o skutečnost, nebo o klam.

POJEM

► PHENOMENAL SELF

Phenomenal self = vjemové pole

POJEM

► HOLOS

Holos = úplný, sjednocený

WIKIPEDIE:
Gordon W. Allport: http://en.wikipedia.org/wiki/Gordon_W._Allport
Søren A. Kierkegaard: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soren_Kierkegaard
Edmund Husserl: http://cs.wikipedia.org/wiki/Edmund_Husserl
Carl Rogers: http://cs.wikipedia.org/wiki/Carl_Rogers

Abraham Maslow

Maslow sestavil tzv. **hierarchii lidských potřeb**, kterou obvykle zobrazoval jako **pyramidu**. Mezi tyto potřeby patří (od nejzákladnějších až po seberealizaci):

1. **fyziologické potřeby** – potřeba potravy, tepla, vyměšování
2. **potřeba bezpečí a jistoty** – projevuje se zejména v potřebě vyhnout se neznámému, neobvyklému či nebezpečnému)
3. **potřeba lásky a sounáležitosti** – směřuje osobnost člověka k tomu mít někoho rád, být milován a k někomu patřit
4. **potřeba uznání a úcty** – souvisí s potřebou mít úspěch a být vážený v očích jiných lidí
5. **potřeba seberealizace** – úzce souvisí s touhou naplnit možnosti svého růstu a rozvoje.

Nejzákladnější a nejníže položené potřeby (od fyziologických potřeb až po potřebu uznání a úcty) řadí Maslow k **potřebám nedostatkovým**, potřeba seberealizace je **potřebou růstovou**.

Schéma hierarchie lidských potřeb (podle Maslowa)

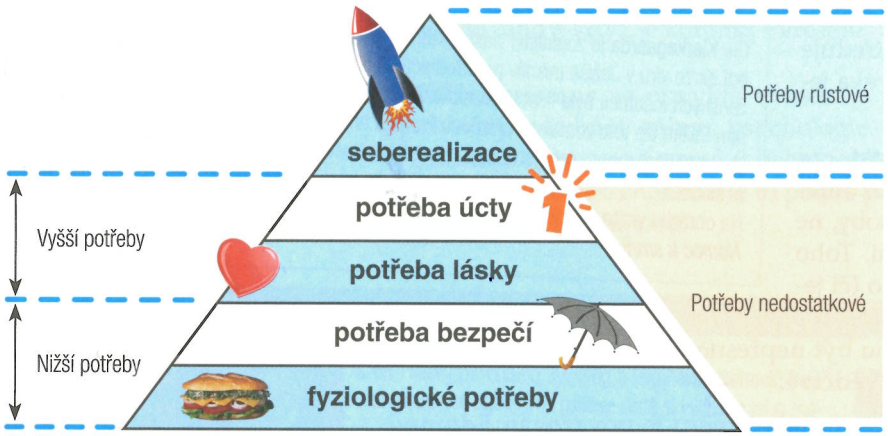

Obecně platí, že čím jsou potřeby nižší, tím jsou významnější a jejich uspokojování vede ke vzniku potřeb vývojově vyšších. Pokud například člověk nebude mít zajištěny fyziologické potřeby na patřičné úrovni (konkrétně například obživu, bydlení, bezpečí), pak se u něj nebude projevovat potřeba seberealizace.

Každou teorii tohoto přehledu je třeba chápat jako názorový vývoj. Některé teorie se navzájem sbližovaly, jiné se vyvíjely jako opoziční. Dnes slouží především jako podklady k dalšímu poznávání psychiky člověka. Z toho, co bylo uvedeno, vyplývá, že pojem osobnost nemá v psychologii hodnotící či normativní akcent.

Osobnost je (psychologicky vzato) každý od té doby, kdy jeho psychika začne vykazovat specificky lidskou formu fungování. Důraz je kladen na jedinečnost, interakci vnějších a vnitřních činitelů, schopnost sebeuvědomování a seberealizace.

Skladba osobnosti

Z obecného pohledu osobnost vzniká syntézou svých vlastností.

Vlastnost je ta stránka osobnosti, na kterou usuzujeme ze zvláštního, ale stálého chování jednotlivce (např. přesnost, pohotovost, spolehlivost).

Někdy je také jako pojem charakterizován **rys**, tj. projev jednotlivé stránky osobnosti, který momentálně vnímáme v jejím chování (např. čestnost, odvážnost, bázlivost).

Vlastnost vzniká spojením rysů podobné povahy.

Nejčastěji uváděná struktura osobnosti je složena z **psychických dispozic, charakteru** a **fyzické konstituce**.

WIKIPEDIE:
Abraham Maslow: http://cs.wikipedia.org/wiki/Abraham_Maslow

Psychické dispozice osobnosti

Jsou tvořeny:

1. **schopnostmi**
2. **temperamentem**
3. **motivačními dispozicemi**

Psychické dispozice jsou vrozené i získané předpoklady.

Schopnosti

Jsou to vlastnosti, které člověku umožňují úspěšně se naučit určitým činnostem a vykonávat je. Rozlišují se schopnosti různého druhu: **verbální** (slovní porozumění a myšlení), **numerické, prostorové, paměťové, percepční** (dobře vnímat, rozlišovat barvy, zvuky), **umělecké, sportovní, sociální** atd. S pojmem schopnosti souvisí několik dalších psychologických pojmů – zejména **vloha, nadání, talent, dovednost** a **tvořivost**.

Vloha je biologický vrozený předpoklad pro rozvinutí schopností. Všechny vlohy však nejsou v životě člověka využity (či dokonce odhaleny) – souvisí i s výchovou, společenskými a jinými podmínkami.

Dispoziční předpoklady, které je za běžných okolností možné uplatnit, označujeme jako **dovednosti** a upevňují se cvikem, činností, praxí.

Nadání je soubor dobře rozvinutých schopností pro určitou oblast lidské činnosti, např. pro umění, matematiku, jazyky. Výrazem **talent a genialita** se označuje zvlášť vysoký stupeň (až zcela výjimečný stupeň) schopností či nadání.

Ze všech schopností, které známe, vyvolává v poslední době u odborníků i laické veřejnosti největší zájem **inteligence**.

Inteligence je zpravidla označována jako soubor kognitivních schopností – tedy schopnosti rozumově řešit a přizpůsobovat se vzniklé situaci, schopnosti se učit, správně rozpoznávat a vyhodnocovat vztahy a závislosti.

Rozlišuje se:

- **obecná inteligence** – celková schopnost učit se a řešit problémy
- **speciální intelektové schopnosti** – zejména verbální, ale také nonverbální (umožňují názorně si představovat a pracovat s názornými obrazy, schématy apod.) a schopnosti numerické

S **měřením inteligence** začal francouzský psycholog **Alfred Binet** (1857–1911) – poprvé ho zveřejnil v r. 1905 jako **první inteligenční test**.

Alfred Binet

Významnou úlohu v testování inteligence sehrál také německý psycholog **William Stern** (1871–1938), který zavedl tzv. **inteligenční kvocient (IQ)**.

Inteligenční kvocient je hodnota inteligence testovaného jedince, vypočtená podle vzorce:

$$IQ = \frac{\text{mentální věk}}{\text{chronologický věk}} * 100$$

Pokud by například jedenáctileté dítě mělo intelektuální schopnosti na úrovni čtrnáctiletého, pak je jeho IQ rovno hodnotě 127, podle vzorce IQ = (14/11)*100.

Ke zjišťování inteligence přispívaly po desítky let soubory úloh, které byly testovány na velkém počtu osob, a výsledky byly statisticky zpracovávány. Tento způsob výpočtu inteligenčního kvocientu se však ukázal jako nepřesný u dospívajících i dospělých. Modernější statistické metody umožnily přiměřenější vyjádření úrovně inteligence srovnáváním výkonů. V současné praxi se úroveň inteligence jedince vyjadřuje spíše uvedením tzv. **pásma**.

Průměrná inteligence 90–109 bodů pak například zahrnuje přibližně polovinu populace, lehký podprůměr asi 16 % populace.

Pro práci s počítačem není zapotřebí vrozených vloh – je to typická dovednost, kterou člověk získává četností použití. Jiné je to samozřejmě u činností uměleckých. V tom případě, pokud by člověk neměl přirozené vlohy, nadání a talent, by těžko vznikala hodnotná díla (obrazy, fotografie, hudba atd.).

POJEM

▸ **KOGNITIVNÍ**

Kognitivní = poznávací

WIKIPEDIE:
Inteligenční kvocient: http://cs.wikipedia.org/wiki/Inteligenční_kvocient

V následující tabulce vidíte nejčastěji uváděná pásma úrovně inteligence.

Pásma úrovně inteligence		
130	vysoký nadprůměr	
120	nadprůměr	
110	lehký nadprůměr	
100	průměr	
90	lehký podprůměr	
80	hraniční pásmo intelektu	
70	mentální retardace	
	50	lehká (debilita)
	25	střední (imbecilita)
	0	těžká (idiocie)

Při jednorázovém vyšetření mohou být inteligenční testy zkresleny (např. podmínkami při vyšetření, zdravotním stavem a aktuálním psychickým stavem dotyčného, podmínkami v rodině, motivací, dlouhotrvajícími stresovými a jinými podmínkami.

Za důležitou součást inteligence jsou zpravidla považovány předpoklady jako **přizpůsobivost, chápavost, učenlivost, schopnost logického a abstraktního myšlení** a často i **schopnost verbálního vyjadřování**. Někteří autoři proto rozlišují inteligenci teoretickou a praktickou, v poslední době i inteligenci sociální, emocionální atd.

Mensa

ZAJÍMAVOST

Mensa je mezinárodní společenská organizace založená roku 1946 v Oxfordu. Je to nevýdělečné apolitické sdružení nadprůměrně inteligentních lidí bez rozdílu rasy a vyznání.

Mensa celosvětově

Základ organizace tvoří nadnárodní **Mensa International**. Pod jejím dozorem pak vznikají a působí jednotlivé národní pobočky. Jednou z nich je i **Mensa České republiky**, která vznikla po rozpadu federace z Mensy Československo. Ta byla založena v roce 1989, přičemž na ministerstvu vnitra byla zaregistrována v roce 1991 jako občanské sdružení.

Poslání Mensy

Hlavním posláním Mensy je sdružovat lidi s nadprůměrně vysokou inteligencí a pomáhat vytvářet stimulující intelektuální prostředí a podmínky pro jejich další rozvoj a seberealizaci.

Členství

Členem Mensy se může stát každý, kdo dosáhne věku 14 let a v testu inteligence (schváleném mezinárodním dozorčím psychologem Mensy International) dosáhne výsledku mezi horními dvěma procenty celkové populace (na stupnici používané v Čechách odpovídá hodnotě IQ 130).

Počet členů Mensy se v České republice dlouhodobě pohybuje mezi 1100 až 2000. Celosvětově je v Mense sdruženo na 100 000 lidí ze 100 zemí. Největší členskou základnu má Mensa v USA a Velké Británii, Česká republika se dlouhodobě řadí mezi deset zemí s nejsilnějším zastoupením svých členů.

Zdroj: Mensa International, Mensa ČR

OSOBNOST

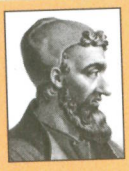

Galén

Galén (129– 200 či 216), známý rovněž pod renesančním jménem **Galénos**, patří mezi nejvýznačnější starověké lékaře. Zabýval se nejprve studiem astronomie, filozofie a zemědělství, později vystudoval medicínu a té se pak věnoval po celý život. Prováděl například náročné operace oka a mozku. Díky svému věhlasu se stal i osobním lékařem císaře Marka Aurelia a jeho následovníka Marka Aurelia Kommoda.

Temperament

Temperament je označení pro soustavu psychických vlastností, kterými se jedinec projevuje (způsobem chování, reagováním na podněty a prožíváním situací). Rozdíly v chování lidí byly pozorovány odedávna. Již starořečtí lékaři (**Hippokrates** a později **Galén**) se pokoušeli vysvětlit odlišnost chování podle převahy jedné ze čtyř tekutin v těle. Traduje se jejich dělení:

- *sanguis* = krev = **sangvinik**
- *cholé* = žluč = **cholerik**
- *melaina cholé* = černá žluč = **melancholik**
- *flegma* = hlen = **flegmatik**

Tyto názvy se používaly po mnoho staletí. V humorální koncepci temperamentových rozdílů pokračoval německý psychiatr **Ernst Kretschmer** (1888–1964) rozlišením tří typů: **schizoidního, cykloidního** a **viskozního** podle převahy různých hypotetických hormonů v krvi.

Ernst Kretschmer

Mensa International: http://www.mensa.org/
Mensa ČR: http://www.mensa.cz/
Galén na Wikipedii: http://cs.wikipedia.org/wiki/Claudius_Galén

I. P. Pavlov například zachoval tradiční čtveřici typů temperamentu, ale vysvětloval je rozdílem ve vlastnostech nervových procesů – **síle podráždění a útlumu, vzájemné vyrovnanosti nervových procesů a jejich pohyblivosti**. Britský psycholog německého původu **Hans Jürgen Eysenck** (1916–1997) navázal jak na starořecké členění, tak i na učení I. P. Pavlova (ale také na Junga a řadu dalších badatelů) a charakterizuje osobnost (popřípadě temperament) kombinací dvou dimenzí: **extraverze – introverze** a **stabilita – labilita.**

- **Extravert** – je popisován jako člověk otevřený, družný, společenský, impulzivní, rád riskuje, své city příliš nekontroluje, má rád změnu a má bohatou slovní zásobu.
- **Introvert** – je naopak uzavřený, tichý, nebývá agresivní, je trpělivý, jedná rozvážně, má jen úzký okruh přátel, jedná převážně plánovitě.
- **Labilní člověk** – bývá neklidný, nevyrovnaný, úzkostný, mívá pocity méněcennosti, často i neurotické potíže. Jsou u něj typické rychlé změny nálady, těžko se přizpůsobuje.
- **Stabilní člověk** – projevuje se emoční stálostí a vyrovnaností, přizpůsobuje se rychle změnám, je dostatečně sebevědomý.

Druhy temperamentu podle Eysencka:

- **Sangvinický typ** – je charakterizován zvýšenou stabilitou, extraverzí.
- **Cholerický typ** – pro něj je typická labilita, extraverze.
- **Melancholický typ** – je labilní a převažuje u něj introverze.
- **Flegmatický typ** – vyznačuje se stabilitou a introverzí.

Podle Eysencka jsou krajní typy teoretickou záležitostí a reálně neexistují.

Mezi pět nejobecnějších faktorů osobnosti se řadí: **svědomitost, vstřícnost, otevřenost ke zkušenosti, extraverze/introverze, neuroticismus – labilita** (podrobněji viz **Příloha č. 1 – Pět nejobecnějších faktorů osobnosti a třicet vlastností nižšího řádu**, str. 70).

Souhrnně lze konstatovat, že v současné době se termín temperament užívá k označení souboru psychických (popřípadě psychofyziologických) vlastností, které se projevují způsobem chování, reagování, prožívání, a také toho, jak silně se projevují navenek.

Temperament je převážně vrozený, ale v průběhu života dochází ke změnám především působením a vlivem výchovy, společnosti atd.

Proč se člověk chová určitým způsobem, co je příčinou jeho chování lze také vysvětlit jeho **motivačními vlastnostmi**.

Eysenckův systém klasifikace osobnosti podle temperamentu

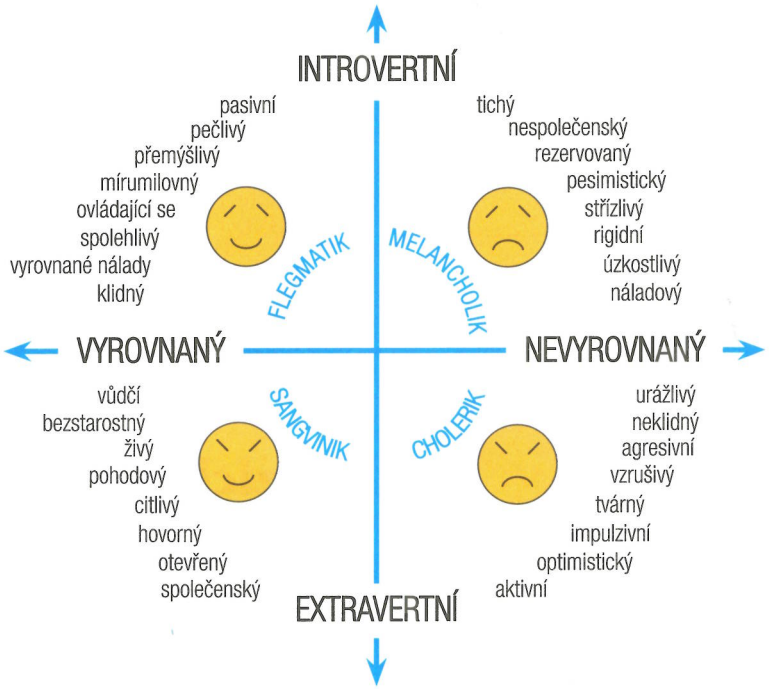

Motivační dispozice

Motivační dispozice jsou vnitřní faktory procesu podněcování aktivity. Jsou to předpoklady ke vzniku a uplatnění úsilí, souhrn všech skutečností, které podporují nebo tlumí jedince, aby něco konal či nekonal. Každý má vlastní, individuální (a poměrně stabilní) motivační vlastnosti, mohou se však postupně měnit, např. věkem.

POJEM
▸ MOTIVACE

Odvozeno od latinského *movere* = hýbat, pohybovat

Charakter

Se složkami osobnosti je spojován **charakter člověka** či **povahové rysy**. Téma charakteru má v psychologii zvláštní postavení, neboť mnozí psychologové ho odmítají, protože v něm spatřují zavádění normativních hledisek, která do empirické vědy nepatří. Přesto se současná psychologie tímto tématem zabývá.

POJEM
▸ CHARAKTER

Pojem je odvozen z řečtiny – znamená **vryp, vrývat.**

WIKIPEDIE:
Hans Jürgen Eysenck: http://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Jurgen_Eysenck

Termínem charakter psychologie označuje tu část osobnosti, která kontroluje a reguluje chování člověka podle společenských, zejména morálních norem a požadavků. Často se používá také termín charakterové nebo povahové vlastnosti.

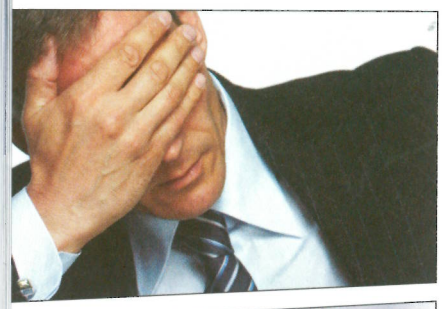

Člověk se denně ocitá v situacích, které pro něj znamenají i značnou zátěž, stres. Na tom, jak je zvládá, se výrazně podílí i jeho charakter osobnosti – temperamentní sangvinik se s nimi vypořádá snadněji než introvertní melancholik.

Do života jedince se promítá **kontrola a regulace temperamentových vlastností**, vztah k lidem, k hodnotám, sebehodnocení, vytrvalost a odolnost vůči zátěžovým situacím, svědomitost a odpovědnost. Výzkumy a novější psychoterapeutické zkušenosti totiž zdůrazňují, že tzv. **Superego** zahrnuje dva subsystémy, které mají na temperament podstatný vliv:

- **ideální Já** – vyjádření toho, co je dobré a vhodné
- **špatné Superego** – vyjádření toho, co je morálně špatné, tedy toho, co by mělo být omezováno, zakazováno

K základním funkcím fungování jedince patří **míra adaptace**. Vychází z poznávání reality, vpracování se do životních podmínek člověka i s motivací:

- **akomodace – pasivní přizpůsobování**
- **asimilace – aktivní přizpůsobování**

Požadavky, které mohou osobnost rozvíjet, ale také deformovat nebo ji udržovat ve stagnaci, vycházejí jak z prostředí, tak z osobnosti samé, z jejích motivů, cílů a hodnotových orientací, z jejího sebepojetí a sebehodnocení. Osobnost zvládá či nezvládá zátěže podle svých dosavadních zkušeností a vlastností, podle odolnosti a podle technik zvládání, které si doposud osvojila. Činnosti formující osobnost jsou také do značné míry ovlivňovány jejími zájmy.

Termíny **sebeřízení, autoregulace** nebo **sebeurčení, autodeterminace** označují právě působení autoregulačního subsystému – lidského Já, jeho sebepojetí a sebehodnocení a také aktivnost či pasivnost.

Sebeřízení probíhá u různých osob v různé míře a formě. Zcela vědomá autoregulace je krajním případem. Závisí také na celkovém vývoji zralosti osobnosti a rovněž zpětně zralost ovlivňuje. Zrání je spojeno i s biologickými funkcemi osobnosti, vývojem a změnami celého organismu.

Někteří psychologové zabývající se charakterem spatřují jádro autoregulace v **morálce, tj. ve vztahu jedince k hodnotám a etickým normám.**

Hovoříme o tzv. osobní morálce, která je chápána jako princip regulace chování, založený na vztahu individua k etickým normám.

Tento vztah se ovšem vyvíjí od dětství do dospělosti i během dospělosti.

Fyzická konstituce jako součást osobnosti člověka

Fyzická konstituce spočívá ve fyziologických předpokladech jedince pro život daných geneticky podmíněnou zdatností, silou, výkonností vnitřních orgánů, kosterní svalové soustavy i nervové soustavy.

Termínem konstituce se v užším smyslu rozumí utváření těla člověka, jeho morfologické a funkční tělesné znaky.

Některé z významných směrů v historii psychologie osobnosti se zaměřily na zkoumání vztahu mezi vytvářením těla – tělesnou konstitucí a některými znaky osobnosti.

Věhlasnosti na tomto poli dosáhl zejména německý psychiatr **Ernst Kretschmer**, v jehož terminologii zaznamenáváme **jedince pyknického, astenického a atletického typu**, kterým přisuzuje charakteristické vlastnosti, způsoby chování i sklon k psychickým poruchám.

WIKIPEDIE:
Ernst Kretschmer: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ernst_Kretschmer

Kretschmerovo členění osobnosti podle typu postavy

ZAJÍMAVOST

Britský psychiatr **Ernst Kretschmer** na základě svého dlouhodobého pozorování stanovil přímou závislost mezi typem postavy, vlastnostmi osobnosti a jejími psychickými poruchami.

Pyknický typ – je charakteristický spíše větším objemem břicha a hrudníku, obtloustlejší postavou. Člověk tohoto typu je veselejší povahy, může však mít sklony k maniodepresivním poruchám (tzv. **cyklotivní typ charakteru**).

Atletický typ – je typický robustní postavou s nadměrně vyvinutou svalovou hmotou. Povahově jsou tito lidé lhostejní až neteční nebo i velmi výbušní. Většinou nejsou tak náchylní k psychickým poruchám (tzv. **viskózní typ charakteru**).

Astenický typ – vyniká štíhlejší vyšší postavou. Povahově jsou přecitlivělí až uzavření do sebe nebo naopak velmi chladní až cyničtí. Mají sklon k schizofrenním poruchám (tzv. **schizoidní typ charakteru**).

Americký psycholog **William Herbert Sheldon** vycházel ve své typologii rovněž z tělesných a psychických vlastností. Zatímco Kretschmer vycházel z antropometrie, Sheldon používal fotografie těl zepředu, zezadu a ze stran a usuzoval podle převahy tělního tuku. Jeho klasifikace osobností podle typu těla má následující podobu:

- **Tělo je utvářeno vnitřně** – jedná se o **endomorfní typ** s převahou svalů.
- **Tělo je utvářeno vnějškem – mezomorfní typ.**
- **Tělo je utvářeno křehce – ektomorfní typ** (nervy).

Nejen fyzická konstituce, ale i psychologické rozdíly mezi muži a ženami souvisí s vývojem a utvářením osobnosti. Psychologické rozdíly mezi pohlavími byly zdůrazňovány již ve starověku a téměř do konce 19. století se tvrdilo, že muži jsou fyzicky i psychicky zdatnější než ženy. Později se prokázalo, že muži jsou sice fyzicky silnější, ale méně fyzicky odolní než ženy – ženy lépe snášejí fyzickou zátěž.

Existují biologické rozdíly mezi muži a ženami, které mají nepochybně psychické důsledky. Jsou to genetické a (zejména) hormonální vlivy, určité rozdíly ve stavbě mozku atd.

Ženám je přisuzována větší emocionalita, intuice a empatie, mužům větší agresivita, prostorová představivost a podobně. Ve verbálních projevech jsou větší rozdíly – průzkumy ukazují, že malá děvčátka často začínají mluvit dříve než chlapci. Ženy také ovládají lépe „řeč těla" a lépe ji interpretují. V sociálním chování jsou muži asertivnější a tvrdošíjnější, ženy jsou extrovertnější, důvěřivější a ochranitelské. Muži naproti tomu častěji riskují zdraví, zajímají se o politiku. V oblasti sexuality ženy více než muži spojují sex s city.

Další charakteristiky osobnosti

Obecně uznávaná relativní stálost rysů temperamentu (připisovaná kdysi vlivu dědičnosti) je dnes vysvětlována různě, i když velký vliv dědičnosti není popírán. Psychologové to vysvětlují relativní stabilitou prostředí jedince či vlastní činností.

Cyril Burt

Emocionalita

Za zvláštní dimenzi temperamentu lze pokládat **emocionalitu**, kterou poměrně přesně specifikoval anglický psycholog **Cyril Burt** (1883–1971) již v r. 1946. Nejznámější dimenzi emocionality určil **H. J. Eysenck** jako emocionální labilitu a emocionální stabilitu.

Pojem emocionalita nebo emotivita je chápán jako „citlivost vůči situacím, které vzbuzují emoce"; souvisí s povahou vzrušení.

S intenzitou a kontrolou emocionálních reakcí souvisí **primární faktory emocionality** (např. klid, trpělivost, kolísavost nálad, sebekontrola atd.).

WIKIPEDIE:
Cyril Burt: http://en.wikipedia.org/wiki/Cyril_Burt

Z primárních faktorů lze získat ještě **sekundární faktory emocionality**, na sobě již nezávislé (např. úzkost, predispozice k neurózám apod.).

Emocionalita jako trvalejší vlastnost **určuje především dynamiku prožívání emocí**, tj. citlivost a hloubku prožívání, jeho délku v čase doznívání, frekvenci a přiměřenost reakcí. Tím **může ovlivňovat jejich obsah** – například rozzlobenost není stejný stav jako nepříčetná zuřivost, i když obojí je druh zloby.

„Víc než láska k celému světu je kus dobra darovaný jednomu člověku."

Matka Tereza

Emoce vždy vyjadřují subjektivní význam objektu (věci, události), který je vyvolává. V rovině psychologie osobnosti se uvažuje o emočních reakcích na sebehodnocení a hodnocení subjektu druhými, prožívání úspěchu a neúspěchu.

Důležitou dimenzí emocionality jsou i **nálady**, často spojené s aktivitou a pasivitou jedince – s rozjařeností se např. zvyšuje pohyblivost, rozradostněný člověk živě gestikuluje, hovoří. Naopak skleslost je spojena s útlumem pohybů a strnulostí.

Dalším aspektem lidské emocionality je **emoční zralost**. Je závislá na vývoji jedince a jeho přiměřenému věku, neboť vývojem se emocionalita dostává i pod kontrolu rozumu.

Rozdílný pohled pesimisty a optimisty na danou skutečnost. Pesimista konstatuje, že ve sklenici zbývá už jen polovina vody, optimista to vidí obráceně – má k dispozici přece ještě polovinu obsahu...

Jsou známy dvě složky vztahu člověka ke světu: **emocionalita** a **racionalita**.

Emocionalita určuje cíle a do jisté míry i prostředky chování (maximalizace příjemného a minimalizace nepříjemného), zatímco úlohou rozumu (tedy **racionality uvažování**) je především výběr prostředků k dosahování emociogenních cílů.

Kontrola rozumu je však založena na reinterpretaci situace, která vyvolala nežádoucí emoce. Znamená v podstatě nahrazení nežádoucí emoce emocí žádoucí (například nahrazení strachu očekáváním něčeho pozitivního).

Individuální rozdíly v emocionální aktivitě byly zkoumány hlavně ve vztahu k biologickým činitelům. Charakter, hloubka i jemnost emotivních projevů jsou vždy vázány také na rozvoj zkušeností, úroveň zralosti vnitřních struktur psychiky, tedy na celkovou kultivaci osobnosti.

Pesimismus a optimismus

Charakter trvalejšího osobního rysu mívá i ustálený typ převažující emocionality z hlediska **pesimismu** a **optimismu**. Toto převládající emoční ladění zpravidla souvisí se sebehodnocením a náhledem na okolní dění.

Podle řady autorů bývá pozitivní či negativní nazírání odrazem životní spokojenosti. Převažující míra životního optimismu či pesimismu má však dopad na celkovou duševní rovnováhu jedince. Trvalejší sklon k jednomu z těchto přístupů může výrazně ovlivnit kvalitu života jedince.

Do charakteristiky osobnosti se často zahrnuje tvrzení *„jsem optimista, jsem spíše pesimista"*. Toto tvrzení je problematické, protože si osvojuje termíny vztahující se k čistě subjektivním metodám správného odhadu, podceňování nebo přeceňování závěrů.

Kreativita

Zcela zvláštní komplex schopností představuje **tvořivost** (neboli **kreativita**). Podstatou tvořivosti je originalita, která je dnes pokládána za jednu z nejcennějších vlastností osobnosti. Tvořivost je zdrojem pokroku ve vědách, technice, umění, podnikání i společenském životě vůbec. S pojmem tvořivost jsou spojovány i pojmy **inspirace, intuice** a zejména **divergentní myšlení**.

Postoje

Zvláštní prvky ve struktuře osobnosti představují **postoje**.

Důležitým aspektem vztahu člověka ke světu je **hodnocení**, odrážející subjektivní prožívání významu objektů, tj. osob, věcí, jevů, idejí i jejich dílčích vztahů mezi nimi.

Hodnocení je více či méně vědomé prožívání hodnot osobního významu.

POJEM
► **INSPIRACE**

Z latinského výrazu ***in-spirare*** = **vdechnout**, v běžném užití vyjadřuje **podnět, myšlenku, nápad**.

POJEM
► **INTUICE**

Z latinského výrazu ***in-tueor, in-tuitum*** = **vhled, náhled**. V běžném pojetí je to schopnost rychlého chápání, odhadu a rozhodování, které není zprostředkováno žádným uvažováním (i když bývá doprovázeno pocity jasnosti a jistoty).

POJEM
► **DIVERGENTNÍ MYŠLENÍ**

Představuje originální způsob tvořivého myšlení, jehož výsledkem je více variant řešení daného problému.

Existují různé kategorie hodnot v kladném slova smyslu:

- **biologické** (život, zdraví, pohodlí, požitek)
- **kulturní** (zábava)
- **duchovní** (morálka, náboženské ideje, politické ideje)
- **sociální** (láska, přátelství, manželství)

Za hodnotu většinou považujeme pozitivní význam objektu pro jedince.

Pokud k dané osobě cítíme převážně kladné hodnocení, pak vůči ní zachováváme postoje **sympatie**, v opačném případě převládají postoje **antipatie**.

Řada autorů upozorňuje na **rozdíl mezi postojem a chováním**.

Postoj je názor nebo odhodlání vykonat čin ve vztahu k určité skutečnosti. Naopak chování je často účelné, situačně podmíněné, a proto nemusí vždy vyjadřovat skutečný postoj jedince.

Každý člověk má jiný **hodnotový žebříček** – někdo upřednostňuje hodnoty materiálního charakteru, jinému více záleží na hodnotách sociálního charakteru.

Každý jedinec má svůj vlastní, **subjektivní systém postojů**. Zobecněný systém postojů potom vytváří osobní ideologii, to znamená subjektivní hodnocení světa a života, mezilidských vztahů a jiných aspektů.

Zvláštním druhem postojů jsou **předsudky**, obvykle převzaté, tradicí udržované iracionální postoje. Jejich předmětem mohou být např. etnické menšiny, sociální, politická, náboženská a jiná témata.

Postoj může mít v lidském životě například tyto funkce:

- predispozice k převážně kladnému či zápornému jednání vůči objektu (osobě, věci, události)
- ovlivnění rozhodovacího procesu v průběhu činnosti
- přispění k vyvolání nebo potlačení určitého motivu
- formování postoje k postojům ostatních osob či skupiny
- zprostředkování dosažení cíle, potřeby

Změnu postoje jedince můžeme **ovlivnit přímo** (osobním příkladem, argumenty) nebo **zprostředkovaně** (psaným textem, audiozáznamem, videozáznamem). Působíme na jedince racionálním přesvědčováním pomocí věcných a logických argumentů nebo působením na city. Výsledky přesvědčování závisí na tom, jakou máme u přesvědčovaného autoritu, na způsobu podání apod. Skupina může přesvědčovat jednotlivce, který je do ní začleněn, a to především prostřednictvím otevřené diskuse.

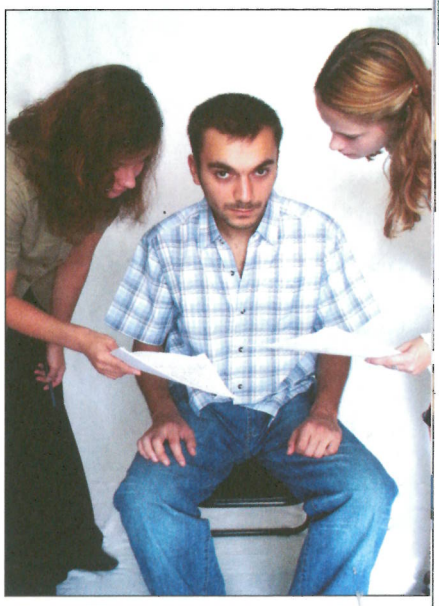

Kolektiv může vhodně působit na jednotlivce. Základním předpokladem ovšem je, že dotyčný je přístupný změně svých postojů.

Ve vypjatých situacích se lidé někdy uchylují k hrozbám jako prostředku změny postojů, jedná se však často o **jednání v afektu**. Chybou je násilné usilování o změnu postoje jednotlivce najednou, vhodnější je nejdříve dosáhnout neutrálního postoje a potom ho postupně měnit.

Integrace osobnosti

Při vzájemném propojení složek osobnosti do funkčního celku a vyváženosti jednotlivých systémů můžeme hovořit o tzv. **integraci osobnosti**. Její úroveň je spojena s biologickou, psychickou i sociální zralostí, rozvojem osobnosti, úrovní sebevědomí, motivace a ostatních složek. Základním integračním činitelem je však vědomí **„vlastního Já"** a **vůle**.

- **Vlastní Já** – je nositelem identity jedince v různých etapách jeho vývoje, jako původce činů, jako subjektu i objektu uvědomování, rozhodování i hodnocení.
- **Vůle** – pojí se k „Já" jako vědomí vlastního chtění. Člověk prožívá své „Já" jako aktivní zdroj a příčinu svého chování. Sebehodnocení je potom zdrojem pocitu životní úspěšnosti jedince, jeho sociální pozice a prestiže. Vědomí vlastního „jáství" se v ontogenezi diferencuje ve vnímání světa přibližně mezi 2. a 3. rokem života. Osobnost člověka se utváří v průběhu jeho individuálního vývoje, je jeho produktem a současně spolutvůrcem.

Tím, že člověk v průběhu života vykonává nejrůznější činnosti, rozvíjí se jeho schopnosti a dovednosti, ale i rysy osobnosti, tedy jeho volní vlastnosti, charakter, ovládání temperamentu, neustále se formuje.

POJEM

► **ONTOGENEZE**

Ontogeneze znamená původ a vývoj jedince.

Psychologie životní cesty člověka

Vědecká psychologie dospěla k tematizaci životní cesty člověka postupně. V počátcích se orientovala na elementy duševního života, které de facto neexistují. Začala obracet pozornost k celku, ke vnímání předmětů, řešení problémů, sledování cílů a poté dospěla k celistvějšímu pojetí osobnosti.

Zásluhu na tom mají především psychologové šedesátých let 20. století. Většina psychologů chápe životní cestu člověka jako plynulý sled událostí a člení ji do fází – etap. Každá má svůj specifický význam, odehrává se v ní něco, pro co jsme vyladěni svou zralostí, zkušenostmi, postavením, možnostmi. To, jak zvládneme fázi stávající, závisí značnou měrou na předchozí etapě i na tom, jak proběhne etapa následující, a přechod od fáze k fázi není bez problémů.

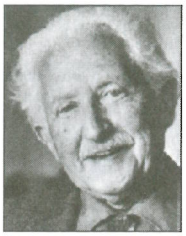

Erik H. Erikson

Podle psychologa **Erika H. Eriksona** existuje osm fází vývoje osobnosti a každá má své ústřední téma. Časová rozmezí nejsou ostře ohraničena, záleží na specifických okolnostech, daných vztahem okolí k jedinci i jeho vlastní způsobilostí zvládnout svůj rozvoj.

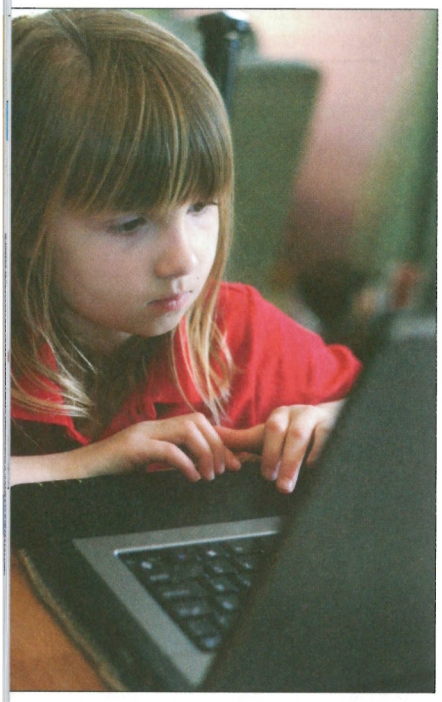

Děti obecně velmi rychle (a rády) vnímají nové věci. Většinou pro ně není problém zvládnout obsluhu jednoduchých přístrojů či základní práci s nimi – třeba s počítačem, ke kterému „nacházejí cestu" například v podobě vhodných her a dětských výukových programů. Jedná se o **období pracovité snaživosti**.

Etapy vývoje osobnosti podle Eriksona jsou:

1. **Téma bazální důvěry** – počáteční období života dítěte (přibližně od narození do šestého měsíce života) je téma převahy bazální (základní) důvěry nad bazální (základní) nedůvěrou. Důvěru představuje jistota ochrany a péče, psychovegetativní uspokojování (jídlo, nerušený spánek, konejšivé doteky blízkých osob).
2. **Téma autonomie** – zhruba do tří let věku dítěte. Nejdříve je spojeno s objevováním nových druhů aktivit, hlavním bodem je utváření počátků vymezování dítěte jako *„já"*, které se stále častěji objevuje ve slovníku dítěte. O něco později *„já sám"*. Toto období je provázeno prvotním vzdorem, který musíme chápat – odvádět pozornost dítěte jinam, aby v dalších etapách nevytvářelo nežádoucí pocity (úzkost, hněv apod.).
3. **Téma iniciativy** – předškolní věk, přibližně do šesti let věku dítěte. Je charakteristické především objevováním, nadšením z vlastní pohyblivosti, obratnosti. Ve slovní zásobě se objevují slovní spojení jako *„já umím, dovedu, chci, nechci"*, dochází také ke snaze včlenit se do skupiny dětí, navazovat kontakty.
4. **Téma pracovité snaživosti** – začíná vstupem do školy a znamená vyšší realizaci ve vztazích s okolním světem. Jde především o zvládání úkolů (jak manuálních, tak intelektuálních). V současné době narůstá závažnost tohoto tématu v souvislosti s pronikáním vědeckotechnického pokroku do učebních, pracovních i herních činností dítěte – například rostoucí požadavky na zvládnutí počítačové gramotnosti se stávají součástí pojetí gramotnosti vůbec. V tomto období vznikají pocity *„jsem horší než ostatní, nestačím"*.
5. **Téma identity** – přichází kolem jedenáctého roku věku dítěte, v průběhu tzv. **adolescence**. V tomto období nastává psychofyzické dozrávání, související s dozráváním pohlavních orgánů. Termínem **osobní identita** je označováno vědomí sebe sama, založené na životních stanoviscích, plánech životní cesty, klíčových vztazích, hodnotách a názorech. Ukazuje se, že důležitým činitelem v této fázi jsou **vzory a ideály**.
6. **Téma intimity** (raná dospělost) – představuje nový pohled na základní postoje. Mladý člověk má své zaměstnání, svůj byt, intimní vztahy. Důležité je, aby téma intimity nepřešlo do fáze izolace.
7. **Téma generativy** – představuje téma životního vrcholu, a to ve smyslu, že jedinec produkuje, přetváří a tvoří. Je tedy generativní (produktivní), a to v několikerém smyslu slova – stává se rodičem, dosahuje postavení v zaměstnání.
8. **Téma integrity** – téma sklonku života, které má být ovšem obdobím životní plnosti. Ta spočívá v hledání a nalezení integrity, ve vnitřním bohatství zkušeností, nadhledu moudrosti a velkorysosti tak, aby nedocházelo k úzkostem před koncem životní cesty.

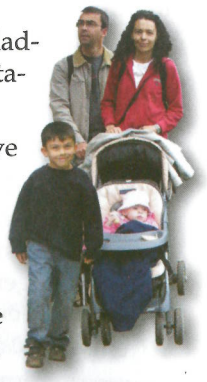

POJEM

► **INTEGRITA**

Z anglického výrazu *integrity* = úplný, celistvý

U nás se tématu celistvosti osobnosti člověka věnoval zejména prof. **Pavel Říčan**.

Duševní poruchy

Otázkami psychických poruch a potíží, problematikou činitelů, které je vyvolávají, i problematikou léčebných metod se zabývá celé jedno odvětví psychologie – **patopsychologie**.

Za normální bývá považováno to, co je v dané společnosti a kultuře obvyklé. Toto sociální pojetí normy vyjadřuje vázanost normy na hodnoty a postoje dané doby, místa či skupiny.

Takové pojetí se odráží mimo jiné i ve stereotypech postojů k jedincům nějak odlišným. Ti jsou pak považováni za nenormální především proto, že se vymykají běžnému očekávání. Vymezení normy je tedy obtížné a mnohdy nejednoznačné.

Vývoj nejrůznějších psychických vlastností, jejich standardních i vzácných variant, je závislý na mnoha faktorech. Z hlediska celkového vývoje (normálního i patologického) je potřebné brát v úvahu význam jednotlivých období života jedince a jejich vzájemnou souvislost. Každé vývojové období má svá specifika a jednotlivé období je výsledkem předcházejícího vývoje.

Duševní poruchy mohou vznikat v prenatálním i postnatálním vývojovém období.

Dědičnost jako příčina vzniku psychických odchylek

Souhrn dědičných předpokladů (**genotyp**) – představuje často jen dispozice ke vzniku určité normální či patologické vlastnosti organismu.

Čím je tato odchylka od normy závažnější, tím méně se zde mohou uplatnit vlivy prostředí.

Podíl dědičnosti a vlivu prostředí na vzniku určité psychické odchylky bývá různý, v závislosti na povaze této vlastnosti. Navíc byl prokázán i vliv partnerského výběru.

Dědičnost mnoha duševních poruch a chorob je pravděpodobně značně heterogenní. To znamená, že se na jejich vzniku mohou podílet různé geny, různý může být i způsob genetického přenosu. Na vzniku psychických onemocnění se tedy mohou významně podílet i **dědičné dispozice**.

Dědičná zátěž panovnických rodů

ZAJÍMAVOST

Za příklady dědičnosti (coby nositelky vloh) nemusíme daleko – vhodným objektem jsou známé evropské panovnické rody a jejich snaha zachovat svá rozlehlá panství a državy. Poměrně často docházelo i k příbuzenským sňatkům, což vedlo k hromadění problémů v genofondu rodu.

Příkladem mohou být **Habsburkové**. Je zřejmé, že právě tento rod trpěl zátěží psychických poruch. Predispozice k nim vnesla do rodu zřejmě **Jana I. Kastilská** (známá rovněž pod jménem **Johana Šílená**). Byla postižena hysterií a hlubokou melancholií. Její syn **Karel V.** trpěl depresemi a propadl alkoholismu, druhý syn, **Ferdinand I.**, rovněž propadal častým depresím. Ferdinandův vnuk, císař **Rudolf II.**, byl patrně schizofrenik a měl psychopatické sklony. Rudolfův bratr, císař **Matyáš**, byl obdařen poněkud sníženým intelektem a **don Juan d'Austria** (nemanželský syn **Rudolfa II.**) měl násilnické sklony a trpěl schizofrenií a deviacemi, což vyústilo v sérii vražd, kterých se dopustil. **Ferdinand I. Dobrotivý** (coby poslední český král) již od dětství trpěl četnými epileptickými záchvaty a flegmatičností, čemuž se přičítá jisté omezení ve vztahu k jeho panování (nelze však jednoznačně říci, že byl slabomyslný, neboť mluvil pěti jazyky a měl řadu zálib). **Karel II. Španělský** (syn **Filipa IV.** a **Marie Anny Habsburské**) byl psychicky labilní, trpěl hlubokou melancholií a úzkostnými stavy. Navíc byl i fyziognomicky postižený a coby panovník byl pouze bezvýznamnou loutkou na trůnu španělského království.

Jana I. Kastilská (Johana Šílená)

Karel II. Španělský

Základní typy zátěžových situací

Jednotlivé zátěžové situace mohou mít různý význam pro vznik a rozvoj psychických poruch. Z tohoto hlediska můžeme definovat základní druhy zátěží. Jsou to zejména **frustrace, stres** a **deprivace**.

Frustrace

Jako frustrující označujeme situaci, kdy je člověku znemožněno uspokojit nějakou subjektivně důležitou potřebu, ačkoli si myslel, že bude uspokojena.

Obecná míra odolnosti k zátěžovým situacím se označuje jako **frustrační tolerance**.

Frustrace je neočekávaná ztráta naděje na uspokojení. Projevuje se například zklamáním.

Frustrace však může být do jisté míry i zkušeností, protože nutí člověka hledat jiná řešení a napomáhá tak rozvoji jeho schopností. Frustrace je velmi častou variantou zátěže; nemusí ovšem vždy vyvolávat nepříjemné reakce.

Stres

Stav nadměrné zátěže či ohrožení je již označován jako **stres**.

Člověk vnímá určitou situaci jako stresovou, když ji považuje za neovlivnitelnou.

Přesvědčení, že může průběh událostí nějak ovlivnit, snižuje prožitek stresu.

Americký psychiatr **Richard Rahe** člení reakce na stres do šesti fází:

1. **fáze uvědomění zátěže**
2. **fáze aktivace psychických obranných reakcí**
3. **fáze fyziologických reakcí**
4. **fáze zvládání**
5. **fáze prvních chorobných příznaků**
6. **fáze diagnostikování stresem podmíněné poruchy**

Pro další fázi je podle autora typická zvýšená tendence zbavit se subjektivně nepříjemných projevů, zvládnout je anebo je alespoň zmírnit.

Biologická reakce člověka na stres

ZAJÍMAVOST

Mechanismus biologických pochodů v těle člověka při působení stresu má několik fází.

1. Alarm (nástup stresu) – během této fáze nadledvinky vyplavují do těla velké množství hormonu **adrenalinu**. Jeho úkolem je udržet organismus ve stavu schopnosti reagovat na stres. Nadledvinky produkují společně s adrenalinem ještě další hormon, a to **kortizol**. Ten má za úkol naopak chránit tělo před nežádoucími vlivy adrenalinu.

2. Obrana – je druhou fází reakce těla na stres. Organismus se postupně přizpůsobuje situaci, tělo se vyrovnává se stresem. Obrana vůči stresu je velmi náročná na energii, kterou tělo během zátěže spotřebovává. Zvyšuje se srdeční činnost a krevní tlak, odbourává se zásobní polysacharid **glykogen**, z něhož se do krve uvolňuje **glukóza** (jako hlavní zdroj pohotové energie). Tato fáze trvá po celou dobu, než stres odezní.

3. Vyčerpání – je poslední fází reakce organismu na stres. Jakmile odezní stresová situace, utlumí se i obranná reakce těla. Vzhledem k tomu, že organismus spotřeboval veškerou dostupnou pohotovou energii (nemá ji k dispozici a musí ji postupně znovu doplnit), je ve stavu vyčerpání. Doba vyčerpání závisí na intenzitě a délce působení stresu a teprve až po zotavení je organismus schopen všech běžných reakcí a činností.

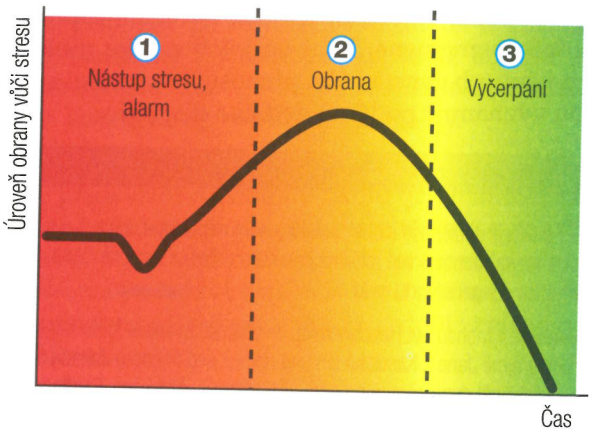

Prožitek nadměrné zátěže nebo ohrožení je spojen s různými psychickými reakcemi, které obyčejně přetrvávají i v dalších fázích. Pokud člověk nedokáže zátěžovou situaci zvládnout, mohou se postupně objevit chorobné příznaky, jako je **vysoký krevní tlak, žaludeční vředy, zhoršení zdravotního stavu u diabetiků, nespavost**.

Deprivace

POJEM

► **DEPRIVACE**

Pojem je odvozen z latinského výrazu *privo* = zbavit (event. *deprivare* = zprostit).

Stav, kdy některá z objektivně významných potřeb, biologických i psychických, není uspokojena v dostatečné míře, přiměřeným způsobem, dostatečně dlouhou dobu, se nazývá **deprivace.** K nejčastějším deprivacím patří **citové strádání** (nedostatek citu, lásky či absence vnímaného i prokazovaného respektu).

Existuje několik způsobů, jak se jedinec může zbavit ohrožující situace: **popření, potlačení a vytěsnění, fantazie, racionalizace, regrese, identifikace, substituce, rezignace.**

Na zátěžové situace tedy člověk odpovídá obrannými reakcemi, které vycházejí z tendence k úniku, nebo jsou formou útoku.

Kategorizace duševních poruch

V České republice je platná **Mezinárodní klasifikace nemocí**, která průběžně prochází aktualizací.

V kapitole poruchy duševní a poruchy chování jsou užívány tyto kategorie:

- organické duševní poruchy včetně symptomatických
- poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním psychoaktivních látek
- schizofrenie, poruchy schizoidní a poruchy s bludy
- afektivní poruchy (poruchy nálad)
- neurotické, stresové a somatoformní poruchy
- syndromy poruch chování, spojené s fyziologickými poruchami a somatickými faktory
- poruchy osobnosti a chování dospělých
- mentální retardace
- poruchy psychického vývoje
- poruchy chování a emocí se začátkem obvykle v dětství a v dospívání
- neurčená duševní choroba

Stručný přehled známějších poruch

- **Poruchy vnímání** – mohou vzniknout postižením různých funkcí, vnímání je ovlivněno i emocionálním stavem (závažnou poruchou jsou **halucinace**).
- **Poruchy paměti** – poruchy mohou být v oblasti snížené výkonnosti (všechny paměťové procesy jsou zpomalené), v oblasti vštípivosti (jedinec má obtíže se zapamatováním) a v oblasti uchování informací (krajním případem je tzv. **amnézie** = úplná ztráta paměti). Mohou nastat i po úrazu hlavy či mozkové cévní příhodě.
- **Poruchy myšlení** – vyznačují se roztržitostí myšlení, odbíháním od tématu (nejvýznamnější poruchou tohoto rázu je **blud**).
- **Poruchy řeči** – **poruchy receptivní složky** (člověk nerozumí mluvenému projevu) a **poruchy expresivní složky** (člověk není schopen vyjádřit se mluveným slovem). Další poruchou je **koktavost** neboli **balbuties** (porucha plynulosti řeči), **poruchy motoriky mluvidel** atd.
- **Poruchy afektů** (panický afekt) – velmi silný emoční výbuch spojený s krátkodobou poruchou vědomí (např. po požití alkoholu nebo drog).
- **Fobie** – vtíravý, chorobný strach jako reakce na vyvolávající podnět. V současnosti existuje pojmenování velké řady fobií – např. **akrofobie** (strach z výšek), **klaustrofobie** (strach z uzavřeného prostoru), **sociální fobie** (strach z kontaktu s lidmi) **arachnofobie** (strach z pavouků) atd. Po nástupu do školy se může rozvinout jedna z nejběžnějších dětských fobií – **nadměrný strach ze školy**.
- **Poruchy vyměšování** – mohou se objevit jako reakce na psychickou zátěž, a to zejména u dětí.
- **Poruchy nálad** – depresivní, manická.
- **Úzkostná porucha** – nepříjemný citový stav, v němž převažuje pocit napětí a obavy. Často ani není vázána na konkrétní situaci, člověk se nedokáže uvolnit. Tyto stavy bývají často chronické.
- **Poruchy spánku** – nespavost.
- **Impulzivní poruchy** – např. **kleptomanie** (chorobná a nezadržitelná touha po zcizování věcí).
- **Poruchy vůle** – snížení volních kompetencí (např. nedostatek vůle = **hypobulie**, přehnaně zvýšená rozhodnost, extrémní volní úsilí = **hyperbulie**).
- **Tiky** – jsou bezděčné, rychlé neúčelné pohyby různých částí těla, zejména svalových skupin obličeje a horních končetin.
- **Projevy epilepsie** – chronické postižení mozkové tkáně. Projevuje se opakovanými záchvaty různého charakteru, často i poruchami vědomí.

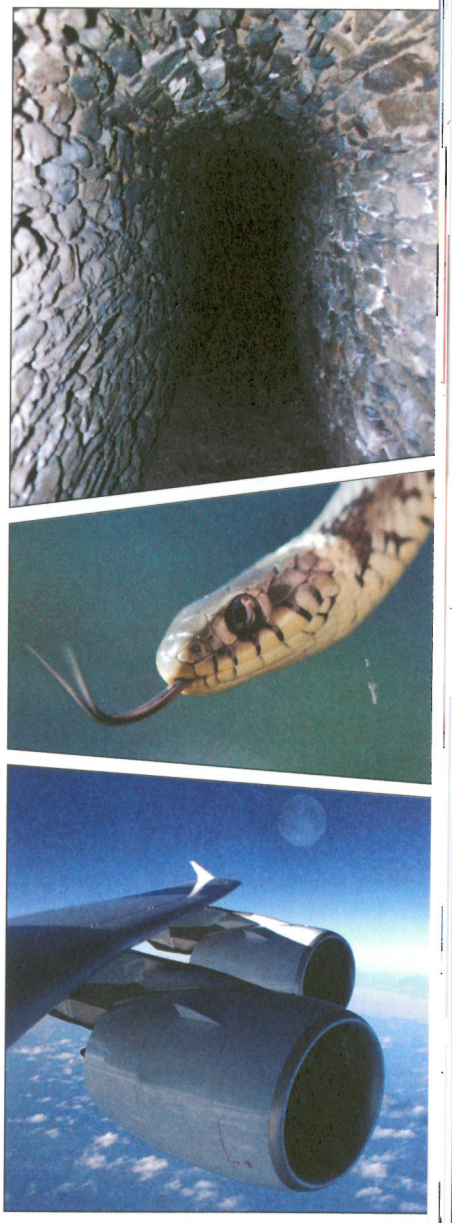

Fobie... Nepříjemné psychické poruchy, které ztěžují mnoha lidem život.

POJEM
▸ ANOREXIE

Psychická porucha spočívající ve zbavení chuti, odmítání potravy z důvodu zkreslených představ o svém těle.

POJEM
▸ BULIMIE

Psychická porucha, jejíž podstatou jsou záchvaty přejídání a snaha čelit tomu úmyslným vyvrhováním potravy.

POJEM
▸ ADHD

Zkratka anglického výrazu *Attention Deficit Hyperactivity Disorder* – tedy **hyperaktivita s poruchou pozornosti.**

Děti s poruchami pozornosti a s ADHD za svoji hyperaktivitu nemohou. Rodiče by se měli poradit s odborníkem, jak tuto impulzivitu a nedostatky pozornosti eliminovat. Rovněž vyučující by měl při výuce u těchto dětí volit vhodné postupy.

- **Poruchy pudů** – např. příjmu potravy (tj. **mentální anorexie** a **mentální bulimie**), poruchy sebezáchovy, pohlavního pudu, rodičovského pudu apod.
- **Poruchy osobnosti** – zahrnují nejzávažnější odchylky od psychických funkcí, kdy se narušuje i vztah k minulosti a přítomnosti. Může dojít až k rozpadu osobnosti (tj. dezintegraci). Jedním z typů poruchy osobnosti je např. **narcismus** (trvalé velikášství, sebeláska a egocentrismus).
- **Poruchy pozornosti** – projevují se narušenou schopností řídit vlastní pozornost, např. nadměrné nutkání k pohybu, k aktivitě, která je neúčelná (tzv. **hyperaktivita**). V současnosti je tento komplex poruch označován zkratkou **ADHD**.
- **Demence** – je označení pro syndrom, jehož nejvýznamnějším projevem je úbytek komplexu kognitivních funkcí, především inteligence a paměti. Nejčastějším typem demence je **Alzheimerova choroba**.
- **Mentální retardace** – je souhrnné označení vrozeného defektu rozumových schopností, kdy postižený nedosahuje odpovídajícího stupně intelektového vývoje. Příčinou může být dědičná dispozice, působení určitých faktorů v prenatálním období atd.
- **Dětský autismus** – souhrnný název pro různé, často obtížně diferencovatelné varianty poruch způsobené organickým poškozením mozku. Pro jedince je typická trvalá neschopnost navazovat sociální vztahy, zejména emocionálního charakteru. Autistické děti často nerozlišují lidské bytosti od neživých objektů.
- **Schizofrenie** – duševní porucha, která se projevuje charakteristickým narušováním myšlení a vnímání, poruchou emotivity a osobní integrity. Vzniká nejčastěji v mladém věku 16–25 let, ale i později, do 45. roku věku. K typickým příznakům patří ozvučování myšlenek, slyšení hlasů, bludné nápady, klamy.
- **Sebevražedné jednání** – násilné jednání charakteristické úmyslem dobrovolně zničit vlastní život. Může jít buď jen o demonstrativní pokus, nebo o úmyslné dokonání činu.
- **Sexuální poruchy** a **poruchy pohlavní identity**.

Problémy spojené s anorexií souvisejí i s médii a jejich snahou preferovat hubené až podvyživené modelky jako vzor dokonalé krásy. Přitom průzkumy dokladují, že se mužům více líbí ženy obyčejné a spíše "zakulacenější". Nicméně tento "mediální vzor" má na svědomí tisíce anorektických dívek a žen po celém světě.

V poslední době dochází k **psychickým poruchám při ztrátě zaměstnání a dlouhotrvající nezaměstnanosti** – člověk ztrácí sociální kontakt, pocit seberealizace, nezávislosti a pociťuje ztrátu hodnot, které lze pořídit za peníze. U bezdomovců dochází ke ztrátě komplexu běžných rolí – schopnosti bezdomovců bývají snížené, chybí jim základní kompetence, které jsou předpokladem k přijatelné sociální adaptaci.

Léčba psychických onemocnění spočívá v odstraňování příčin poruchy, v úpravě následků, životního stylu, a to pomocí psychoterapie i užíváním medikamentů. Vždy ale patří výhradně do rukou odborníků a je dlouhodobého charakteru.

Souhrn

Shrnutí kapitoly

- Pojem **osobnost** je používán v různých významech. Do psychologie byl zařazen na počátku 20. století, kdy je již osobnost chápána jako celek vnitřních dispozic jedince, které spolu determinují obsah a průběh psychických procesů.
- Psychické procesy jsou chápany jako reakce jedince na určitou situaci.
- Osobnost vyjadřuje vnitřní organizaci duševního života člověka, skutečnost, že je jednotou dílčích funkcí – funguje jako jednotný celek.

Příběh z království...

ZAJÍMAVOST

Kdysi dávno žil v daleké zemi král a ten měl dva syny. Jeden z nich, říkejme mu Adam, byl nenapravitelný optimista. Druhý, říkejme mu Argot, byl pesimista. Adam a Argot byli dvojčata, a proto když starý král zemřel, začaly v království velké spory o to, kdo ze synů bude jeho nástupcem a ujme se trůnu. Král pověřil před svou smrtí tímto rozhodnutím sněm svých nejbližších rádců. Ten rozhodl, že Adam a Argot musí projít království a diskutovat o tom, zda je království dobré, či špatné. Ten z bratrů, který v debatě zvítězí, stane se králem. A tak se stalo, že Adam, Argot a celý sněm se vydali na cestu královstvím. Jak tak šli, viděli poddané trpící hladem.
„Podívej," řekl Argot, „nemají co jíst a trpí hladem.To je jistě důkaz toho, jak hrozný je svět."
„Není," odpověděl Adam, „neboť nedostatek obživy tříbí ducha. Možná nemají co jíst, ale mnoho se učí. Vždyť trpělivost je cennější než jídlo."
Šli dál a potkali slepce.
„Tento svět musí být hrozný, když Bůh nechává lidi oslepnout!" pravil Argot.
„Opět se mýlíš," odvětil Adam. „Ačkoliv tento muž nevidí, jeho ostatní smysly zesílily, pozná, když lidé lžou, podle zvuku jejich hlasu. Je pro něj lepší být slepý."
Nakonec přišli k nemocnému, který právě umíral.
„To je strašné!" vykřikl Argot. „Lidé umírají na ulici a nikdo se nesnaží jim pomoci. To dokazuje, jak je tento svět hrozný."
„Všichni lidé jednou umřou," odpověděl Adam. „Umřít není nic špatného. Tenhle člověk bude brzy v nebi."
„Slyšeli jsme dost," řekl jeden z členů sněmu. „Je mi jasné, kdo bude lepším vladařem. Adam ukázal, že hladovějící poddaní se učí trpělivosti. Ukázal, že slepý muž má neobyčejně bystré smysly a že pro umírajícího je vlastně dobře, že zemře. Co může nyní říci Argot?"
„Dovolte mi, prosím, uvést příklad," řekl Argot. „Je prvotním úkolem vladaře pomáhat lidem?"
„Ano, samozřejmě," souhlasil sněm.
„Jak může vladař pomáhat lidu, když nevidí jeho problémy?" ptal se Argot.
„Viděl by jejich problémy, kdyby ovšem nějaké měli," řekl Adam. „Ale ujišťuji tě, že žádné nemají."
„Věříte, že pro toho slepého muže je lepší být slepý?" otázal se všech Argot.
„Ano," odpověděli členové sněmu sborem.
„Pak tedy zavřete oči. A nyní, věříte, že trpělivost je lepší než jídlo?"
„Ano,"odvětili mu zase s očima pevně zavřenýma.
„Pak tedy žádám, abyste neotvírali oči, dokud vám nepřikážu," pravil Argot.
Potom potichu vytáhl meč a zabil svého bratra. Meč očistil a opět ho schoval.
„Teď otevřete oči," řekl.
„Probůh!" zvolali. „Adam je mrtev. Zabil jsi vlastního bratra!"
„Budete mít jednoduché rozhodování," odpověděl Argot.
„Jenže my bychom si vybrali Adama," namítl jeden z členů sněmu.
„Vyhrál jsem spor," vysvětlil Argot. „Protože jste byli na chvíli slepí, nemohli jste mi zabránit, abych zabil svého bratra. Být slepý tedy není tak dobré. Vaše trpělivost vám zabránila otevřít oči a vidět, co dělám. Takže být trpělivý není zase tak dobré. A jestliže je pro lidi lepší, budou-li mrtví, tak je i pro mého bratra lepší, je-li mrtev, a můj čin je ospravedlněn. Adam je mrtev, musíte mě prohlásit králem."
„Správně jsi to řekl, Argote," pravil nejvyšší člen sněmu. Poté se otočil k ostatním. „Argot tedy bude naším novým králem."
Celý sněm souhlasil, a tak Argot veliký vstoupil na trůn. Vládl mnoho let, a i když byl po většinu té doby nešťastný, jeho zemi i lidu se vedlo dobře.

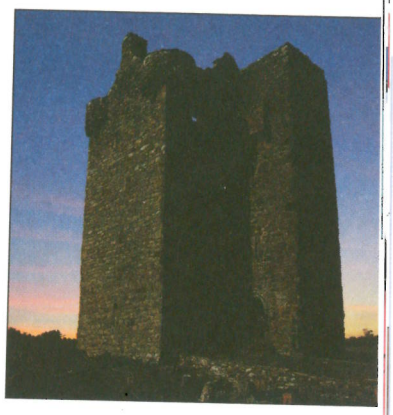

Test

Zkuste si představit, že jste osamělý turista na horské cestě zatarasené velkým balvanem a vyberte si z následujících příkladů reakci, která nejvíce odpovídá vašemu pravděpodobnému chování v podobné situaci:

A) zkusíte vlastním úsilím kámen odvalit

B) zavoláte pomoc

C) pokusíte se kámen přelézt

D) usednete a budete přemýšlet, jak se tam asi dostal, a začnete jej zkoumat

---

(převzato s úpravami podle konceptu G.Junga)

VYHODNOCENÍ:

A) Jste ůdajně typ bezprostřední – archaický, většinou věcný, důsledný, spolehlivý, pilný, stabilní.

B) Jste pravděpodobně typ sociální, emotivní, snášenlivý, mírumilovný ,většinou spolehlivý na reciprocitu vzájemné pomoci.

C) Nazračuje příslušnost k typu sobčstačnému, dynamickému, máte sklony k riskování, jste inicializní.

D) Typ se sklonem k reakci D je považován za nejzralejší, vyznačuje se analytickým myšlením, tvořivostí, spoléhá na vlastní myšlení a hodnocení, snaží se o vlastní poznání pravdy.

Náměty pro samostatnou práci

1. Jak studium osobnosti ovlivňuje náš osobní život?
2. Vyberte si jednu z uvedených osobností a nastudujte bližší informace.
3. Znáte pojmenování nejčastějších fobií?
4. Zjistěte, jak současná věda nahlíží na podíl dědičnosti ve vývoji jedince.
5. Na základě získaných informací se pokuste definovat vlastní osobnost a hlavní znaky.

Náměty a tipy pro samostatnou práci